

Yeni filmlər

Elə filmlər var ki, bitdikdən sonra da bizi öz dünyasına çəkir və tamaşaçı uzun müddət həmin təəssüratların təsirindən ayrıla bilmir. Bakı Media Mərkəzinin (BMM) baş prodüseri Arzu Əliyevanın rəhbərliyi, Heydər Əliyev Fondu, Mədəniyyət Nazirliyi və Kino Agentliyinin dəstəyi ilə gerçəkləşən “Tağıyev” silsilə filmi də məhz belə əsərlərdəndir.

Xeyriyyəçinin vafatının 100 illiyinə həsr olunmuş filmin 1-ci hissəsi “Tağıyev: Neft” H.Z.Tağıyevin Bakı neft sənayesinin inkişafına verdiyi mühüm töhfələrə fokuslanır. Filmin emosional zirvəsi, heç kimin inanmadığı halda Tağıyevin ısrarla davam etdiyi qazma işlərinin sonunda neftin fontan vurması səhnəsidir. Filmin təqdimatı zamanı zaldakı tamaşaçıların ayaq üstə alqışları layihənin güclü təsirini aydın şəkildə nümayiş etdirdi.

Bu milli əhəmiyyətli əsər qısa zamanda beynəlxalq arenada da böyük diqqət çəkdi. “Tağıyev: Neft” “Dehancer Colourist Awards 2024” festivalında qalib gələrək Azərbaycan kinosunun beynəlxalq miqyasda tanınmasına əhəmiyyətli töhfə verdi. Filmin uğuru bununla bitmədi; Azərbaycan tərəfindən rəsmi olaraq Kino Akademiyasının 98-ci “Oskar” mükafatına “Ən yaxşı beynəlxalq bədii film” kateqoriyasında namizəd kimi təqdim edildi.

“Tağıyev: Çar” dövrün güclü siyasi güvvələri, o cümlədən Rusiya imperiyası ilə münasibətləri, çətin qərar qəbul etmə anlarını və nüfuzlu xeyriyyəçi kimi atdığı addımları işıqlandırır. “Tağıyev: Sona” filmi isə xeyriyyəçinin həyatının ülvə məhəbbət səhifəsini açır. Taleyin çətin yollarından keçən Hacı Zeynalabdinin həyatına illər sonra gənc və savadlı Sona xanım daxil olur. Ona qarşı duyduğu güclü sevgi Tağıyevi yeni

maneələri üz-üzə qoyur. Kinolentdə məhz məşhur xeyriyyəçi ilə onun qəlbina yol tapan Sona xanımın bütün çətinlikləri aşan, unudulmaz məhəbbət hekayəsi əks olunur.

Azərbaycan kinosunun irimiqyaslı layihələrindən sayılan “Tağıyev” silsiləsinin əsas müəllifi və quruluşçu rejissoru Zaur Qasımlı ilə söhbətimizdə layihənin konseptual təməlləri, fərqli janr elementlərinin necə birləşdiyi və layihənin beynəlxalq hədəfləri barədə ətraflı müzakirə etdik.

– **Zaur müəllim, “Tağıyev” filminin yaradma ideyası və konseptual əsasları barədə məlumat vermanızı istərdik.**

– “Tağıyev” layihəsinin ideyası heç bir fərziyyə və ya təxmin üzərində deyil, bir-bəşə arxiv materialları əsasında formalaşdı. “Miras” filmi üçün sənədlər materiallar topladığım zaman dəfələrlə Tağıyevin adı və fəaliyyəti ilə bağlı faktlarla qarşılaşdım. Bu isə məni Tağıyevə aid arxiv sənədlərini daha dərindən və sisteməlik şəkildə araşdırmağa sövq etdi. Araşdırma nəticəsində yeni, bənzərsiz detallar və maraqlı faktlar üzə çıxdı. Düşündüm ki, Tağıyevin həyat hekayəsi və zəngin irsi böyük film silsiləsinin mövzusu olmağa tam əsas verir.

Beləliklə, bu ideyanı Bakı Media Mərkəzinə (BMM) təqdim etdim. Layihə BMM-in rəhbəri və baş prodüserimiz Arzu xanım Əliyevə tərəfindən yüksək dəstəklə qarşılandı və biz bir-bəşə ssenari mərhələsinə keçdik. Əvvəlcə Tağıyevin dolğun və əhatəli həyat yoluna əsaslanaraq 8 bölüm-lük ssenari yazıldı. Sonra qərara gəldik ki, birinci mərhələdə yalnız ilk 4 bölümü ekranlaşdıraraq, layihənin davamını isə növbəti mərhələlər üçün planlaşdıraraq.

Ssenari tam formalaşdıqdan sonra layihənin gərgin hazırlıq mərhələsi başladı: məkanların seçilməsi, dekorasiyaların qurulması, kostyumların tikilməsi, peşəkar aktyor və texniki komandanın yığılması. Hazırlıq mərhələsi bitdikdən sonra 135 günlük ciddi və sıx çəkiliş dövrü başladı. Ardınca isə montaj, səsləndirmə, rəng korreksiyası, qrafika və digər postprodakşın işləri aparıldı.

– **Silsilənin ilk 3 bölümü – “Neft”dəki epik çətinliklərdən, “Çar”dakı siyasi dramdan sonra, “Sona” bölümündə incə məhəbbət dramına keçid etmək tamaşaçı-**

“Neft”dən “Oskar”a aparan tarixçə

Xeyriyyəçi ömrünün 4 fəslə

nün emosional təəssüratını necə balanslaşdırır? Rejissor kimi, bu 3 fərqli janrı bir silsilədə necə birləşdirdiniz?

– Biz Tağıyevin həyat hekayəsinə süni şəkildə yığılmış janrlar toplusu kimi yanaşmadıq. Əksinə, filmi onun həyatının təbii və ardıcıl mərhələlərinin davamı kimi qəbul etdik. Çünki insan müxtəlif dövrlərdə fərqli “meydanlarda” mübarizə aparmaq məcburiyyətində qalır.

Məsələn, “Neft” Tağıyevin fiziki mübarizə və böyük yüksəliş dövrüdür. Burada insanın torpaqla, neftlə və taleyin sərt şərtləri

görə deyil, həm də iş prinsipi və peşəkar istehsal qaydaları baxımından çox əhəmiyyətlidir. Ətraflı planlama və ilkin hazırlıq bizim üçün əsas şərt idi və irimiqyaslı layihəni improvizasiya ilə idarə etmək mümkün deyildi. Buna görə də, ssenarinin təhlilindən tutmuş, mürəkkəb dekorasiya və kostyumların hazırlanmasına qədər hər şeyi əhatə edən dəqiq çəkiliş qrafiki və sistemli ilkin istehsal planı hazırladıq.

İkinci vacib prinsip isə məsuliyyət və maliyyə şəffaflığıdır. Böyük büdcə, hər şeydən əvvəl, güclü maliyyə intizamı və

dəqiq hesabat tələb edirdi. Layihədə iştirak edən hər bir komandanın fəaliyyəti, çəkiliş günləri və dekorun istifadəsi kimi detallar planlı şəkildə qeydə alınmalı və nəzarətdə saxlanılmalı idi.

Üçüncü mühüm məqam böyük komandanın idarə edilməsi və intizamı idi. Yüzlərlə sənət adamı və işçi ilə çalışdıq: əsas aktyor heyəti, kütləvi səhnə iştirakçıları, dekoratorlar, tikinti qrupları, texniki heyət və bir çox digərləri. Bu layihə konkret olaraq sübut etdi ki, ölkəmizdə böyük miqyaslı istehsalı həyata keçirmək üçün nəhəng potensial var. Sadəcə, bu potensialı düzgün təşkil etmək və yüksək intizamla idarə etmək tələb olunur.

– **76 fərqli məkanda və 300-dən çox dekorasiya elementindən istifadə edilərək çəkilən filmə XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərinin Bakı mühitini və ab-havasını bu qədər dəqiq şəkildə bərpa etmək üçün hansı çətinliklərə qarşılaşdınız?**

– Qarşımızdakı əsas çətinlik ondan ibarət idi ki, bizim film üçün ehtiyac duyduğumuz o dövrün orijinal Bakısı artıq demək olar ki, mövcud deyil. Bəzi kiçik hissələr və tarixi binalar qalsa da, bütöv bir şəhər mühiti və panoramı yoxdur. Buna görə də məkan axtarışlarımızı təkcə Bakıda yox, müxtəlif regionlarda apardıq. Həmin yerləri isə böyük zəhmətə bahasına “köhnə Bakı”ya çevirməli olduq.

Əsas texniki çətinliyimiz isə real çəkiliş məkanlarını, 300-dən çox xüsusi dekorasiya elementini və kompüter qrafikasını təbii şəkildə birləşdirmək oldu. Çünki tamaşaçı dekorla orijinal məkan arasındakı fərqi hiss etməməli idi. Bütün çəkiliş məkanlarında eyni problemlə qarşılaşırdıq – plastik pən-

– **Film Azərbaycanın ən böyük kinoməhsul layihəsindən biridir. Belə bir müqəvə istehsalın uğuru müstəqil Azərbaycan kinosu üçün hansı yeni maliyyə və peşəkar istehsal standartlarını müəyyən edir?**

– Layihə təkcə büdcəsinin böyüklüyünə

çərələr, kondisionerlər, elektrik kabelləri və s. Bütün bu yad elementlər ya çəkiliş zamanı diqqətlə gizlədilməli, ya da montajdan sonra vizual effektlər (qrafika) vasitəsilə təmizlənməli idi.

Daha bir çətinliyimiz isə o dövrün

ab-havasını canlandırmaq idi. Biz Bakının yalnız səliqəli, “bəzəkli kadrlar” toplusu kimi yox, nəfəs alan, yaşayan bir şəhər hissi verməsini istəyirdik. Küçənin tozu, bazar-dakı səs-küy, atların hərəkəti, xırda məişət detalları – bütün bu mikrodetaillara xüsusi diqqət yetirdik. Axı biz sənədli film deyil, bədii əsər çəkirdik. Məqsədimiz tarixi məlumatları sadəcə çatdırmaq deyil, dövrün əhvali-ruhiyyəsini, enerjisini və xarakterini tamaşaçıya hiss etdirmək idi.

– **Kütləvi səhnələrdə 2500-ə yaxın yaradıcı şəxsin iştirakı Azərbaycan kinosu üçün həqiqətən də unikal göstəricidir. Belə böyük bir heyətin fəaliyyətini idarə etmək və kadr keyfiyyətini təminatı üçün hansı üsullardan istifadə etdiniz?**

– Dörd filmin istehsalında səhnə iştirakçılarının sayı 2500 nəfərdir. Fərqli səhnələrdə bəzən 30, bəzən isə 150 nəfər çəkilib. Lakin təşkilatlanma zəifdirsə, keyfiyyətli kadr almaq mümkün deyil. Buna görə də bizim üçün ən vacib iki əsas prinsip - dəqiq planlama və yüksək intizam idi.

Kütləvi səhnə iştirakçılarını kiçik, idarəolunan qruplara böldükdük. Hər qrupun üzərində məsuliyyətli bir köməkçi rejissor və koordinator olurdu. Mən ümumi kompozisiyanı, dramatik əhvali-ruhiyyəni və kadrın ümumi rəngini idarə edirdim. Köməkçilər isə insanların yerləşməsində, baxış istiqamətlərində və ani reaksiyalarında dəqiqliyi təmin edirdilər.

Bütün qayda-qanunlar və hərəkət planı əvvəlcədən dəqiqliklə izah olunurdu. Çünki kütləvi səhnədə təbii və improvizasiya effekti yaratmaq üçün hər şey ciddi və nizamlı şəkildə qurulmalıdır. Bundan əlavə, biz bu şəxslərə sadəcə “arxa plan elementi” kimi yanaşmırdıq. Onların hər biri kadrda bir sənayeçilik görünüşə belə, bu da aktyor işidir və lazımı ab-havanı yaradır. Odur ki, hər bir iştirakçının rolu dövrün əhvali-ruhiyyəsini canlandırmaqda olduqca əhəmiyyətli idi. Böyük heyətlə işləyərkən həm keyfiyyət, həm də filmin ruhunu qorumağın əsas şərti məhz bu cür yanaşmadır.

– **Tağıyevin daxili dünyasındakı dərinliyi və yaşadığı dövrü əks etdirmək üçün operator işində hansı fərqli görüntü üsulları və texnikaları seçildi?**

– Operator işi yalnız dövrü sənədli şəkildə göstərməklə kifayətlənməməlidir. Eyni zamanda, daxili və psixoloji vəziyyəti də çatdırmalıdır. Buna görə də 4 filmin əhvali-ruhiyyəsinə uyğun fərqli operator işi seçdik. Məsələn, “Neft” filmində həyatın gərgin axınını və mübarizənin hiss etdirmək üçün daha çox dinamik hərəkətli kameralardan istifadə etdik. “Çar” bölümündə daha soyuq, nəzarətli və rəsmi görüntü seçdik. “Sona”da isə kameranı bir-bəşə insana, onun daxili aləminə yaxınlaşdırdıq. Daha çox orta və böyük planlar vasitəsilə baxışlara, daxili susmalarla diqqət yetirilmişdi. Çünki bu hissədə əsas Tağıyevin öz-özü ilə apardığı psixoloji savaşıdır. Əsas məqsəd həm dövrün miqyasını, həm də insanın daxilindəki çətinlikləri və tənhalığı göstərmək idi.

– **Dördhissəli silsilənin artıq üç bölümü təqdim olunub. Dördüncü və yekun bölümün mövzusu nə olacaq və tamaşaçıları hansı hadisələr gözləyir?**

– 4-cü hissə Tağıyevin həyatının ən hələddici mərhələlərindəndir. Neft, pul, status, siyasiyyət – bunların hamısı arxada qalır, mərkəzdə bir sual dayanır: “Xalq üçün nə etdin?”. Bu bölümə əsas mövzu qızlar üçün dünyəvi məktəbin açılmasıdır. Tağıyev anlayır ki, milləti irəlilə aparmağın yolu təhsildən, xüsusilə də qızların təhsilindən keçir.

Məhz buna görə də o, ən böyük müqavimətlə üzləşir. Burada mübarizə artıq neft quyusunda və ya idarə dəhlizlərində deyil, insanların beynində və inancında gedir. Bir tərəfdə Tağıyevi dəstəkləyən ziyalılar, digər tərəfdə isə dəyişiklikdən qorxan, qızların təhsilinə qarşı çıxan köhnə fikirlər insanları dayandırır. Şəhərdə gərginlik artır, Tağıyevə təzyiqlər və hədələr başlayır.

Tamaşaçıların həm emosional, həm də ideya baxımından kəskin səhnələr gözləyir. Böyük məsciddəki debat səhnəsi və Tağıyevin açıq şəkildə mövqeyə ortaya qoyduğu anlar yer alır. Sonda məktəbin açılış səhnəsində isə söhbət artıq təkcə binadan getmir, düşüncə dəyişikliyindən gedir. Mənim üçün dördüncü hissə Tağıyevin getdiyi yolun yekun nəticəsidir. Hesab edirəm ki, əsas cavab həmin məktəbin qapısından içəri girən ilk qızların gözlərindədir.

– **“Tağıyev: Neft” filminin “Oskar” mükafatına təqdim edilməsi Azərbaycan kinosu üçün hansı yeni üstünlükləri və imkanları açır?**

– Bizim üçün filmin “Oskar”a namizəd kimi irəliləməsi son hədəf deyil, sadəcə, strateji vasitədir. Bu, beynəlxalq miqyasda etibar yaradan və yeni qapılar açan çox mühüm addımdır. Əsas məqsəd odur ki, Los-Ancelesdə, yaxud Avropanın nüfuzlu kino festivallarında Azərbaycan kinosu haqqında müzakirə başlayanda, beynəlxalq standartlara cavab verən, konkret bir film və ad olsun. Belə təqdimat, şübhəsiz ki, filmin beynəlxalq platformalarda daha ciddi və yüksək səviyyədə qəbul olunmasına zəmin yaradır.

Biz bununla xarici mətbuata, tanınmış kino tədqiqçilərinə və festival seçimi ilə məşğul olan şəxslərə güclü bir signal göndərmiş olururuq: “Azərbaycan da bu səviyyədə, keyfiyyətli filmlər istehsal etmək gücünə malikdir”. Bu uğurun tanınması isə gələcəkdə həm yeni və iddialı layihələr, həm də ortaq beynəlxalq istehsalat (co-production) üçün çox mühüm və geniş imkanlar açır.

Filmin baş qəhrəmanını canlandıran Xalq artisti, istedadlı aktyor Pərviz Məmmədrzayev obrazı üzərindəki dərin araşdırmalarından və çəkiliş meydançasının qeyri-xətti, dinamik iş rejimindən danışdı.

– **Tağıyev kimi milli kimlikdə bu qədər köklü iz buraxmış görkəmli şəxsiyyəti canlandırmaq hansı təəssüratları və məsuliyyət hissini yaratdı? Böyük xeyriyyəçinin çoxşaxəli obrazına hazırlaşarkən hansı mənbələr və tarixi faktlar sizin üçün açar rol oynadı?**

– Hacı Zeynalabdin Tağıyev şəxsiyyətini Azərbaycanda, demək olar ki, hər kəs tanıyır və ona dərin, səmimi bir sevgi bəsləyir. Təbii ki, hər bir vətəndaşın təxəyyülündə bu böyük insanın özünəməxsus, ideal obrazı var. Mənə elə gəlir ki, belə bir görkəmli simanın ekran obrazını canlandırmaq şansı aktyorun karyerasında yalnız bir dəfə olur. Buna görə də bu layihəyə yanaşmağımız çox böyük məsuliyyət tələb edirdi. Bütün yaradıcı komanda olaraq böyük dəqiqlik və ehtiyatla yanaşmalı idik. Hər bir detalda diqqətli, səliqəli və ehtiyatlı olmaq, ictimaiyyətin yaddaşındakı Tağıyev obrazına xələl gətirməmək bizim sənətkar borcumuz idi.

Tağıyevə olan hörmətim və heyranlığım uşaqlıq illərimdən, Manaf Süleymanovun “Oxuduqlarım, eşitdiklərim, gördüklərim” kitabını oxuduqdan sonra formalaşmışdı. Rolun mənə həvalə olunduğu təsdiqləndə həmin kitabı yenidən, daha dərindən və təhlil edərək oxudum. Çünki təkcə Tağıyevin şəxsiyyətini deyil, həm də onun yaşadığı tarixi dövrün ab-havasını və mentalitetini öyrənmək vacib idi.

Daha sonra Tarix muzeyinin direktor müavini Fəhəd bəy mənə Tağıyevə həsr olunmuş iki çox dəyərli kitab hədiyyə etdi, muzeyi birlikdə gözdik və Tağıyev fenomenini saatlarla incələdiklərinə qədər müzakirə etdik.

Faktları daha dərindən öyrənmək üçün rejissor Zaur Qasımlının ssenari yazarkən istifadə etdiyi bir neçə kitabə də müraciət etdim. Bunlardan əlavə, Nəriman Nərimanovun Tağıyevin fəaliyyətinə həsr olunmuş əsərini oxudum. Həttə sosial şəbəkələrdə köhnə Bakı milyonçularının nəslindən olan insanların səhifələrini tapdım. Onların valideynlərindən eşitdikləri çox maraqlı idi və oxuduğum kitablardakı faktlarla tam uyğunluq təşkil edirdi. Bütün bu faktları filmin quruluşçu rejissoru Zaur Qasımlı ilə bölüşürdüm. Onun əlində çox zəngin arxiv materialları olduğu üçün o, hansı məlumatın tarixi fakt, hansının isə sadəcə bir fantaziya olduğunu dəqiqləşdirirdi. Beləcə, sistemli araşdırmalar və rejissorla sıx əməkdaşlıq sayəsində Tağıyev şəxsiyyəti barədə kifayət qədər dolğun və əhatəli məlumat toplandı.

– **Obrazın inkişaf xəttini qorumaq baxımından aktyor üçün ən yaddaqalan və ya çətin anlar hansı idi?**

– Filmin bütün seriyalarının çəkilişləri xronoloji ardıcılıqla, yəni ssenaridəki kimi aparılırdı. Dörd hissədən də epizodları bir-birinə qarışmış şəkildə çəkilib. Bu, kinematografiyada normal hal sayılsa da, Tağıyev obrazının canlandırılması yüksək adaptasiya qabiliyyəti və daxili çeviklik tələb edirdi. Məsələn, bir çəkiliş məkanına daxil olanda, dörd seriyaya bölünmüş bütün səhnələri ardıcıl çəkməli olurduq. Bu o demək idi ki, aktyor bir çəkiliş günü ərzində gəh Tağıyevin gənc, gəh də yaşlı dövrünə uyğun qrim olunmalı idi. Müxtəlif yaş dövrlərinə və müvafiq seriyaların fərqli emosional yüklərinə daimi, ani keçidlər tələb olunurdu. Bu gərgin rejim səbəbindən mən hər hansı bir seriyamı digərindən daha təsirli və ya çətin kimi ayıra bilmərdim. Aktyor daim fərqli hallara dərhal uyğunlaşmağı bacarmalıdır.

Ən yaddaqalan məqamlara gəlincə, bu filmə bütün səhnələr özünəməxsus idi. Çəkilişdən 2-3 ay əvvəl hər epizodu məşq edib detalları dəqiqləşdirsək də, çəkiliş meydançasına gələndə bəzən epizodu yerli-dibli dəyişmək ehtiyacı yaranırdı. Bu zaman rejissor Zaur Qasımlı ssenari müəlliflərini və aktyorları yığıb elə anındaca epizodu yaradıcı şəkildə yenidən redaktə edirdi. Bu, o demək idi ki, biz Tağıyevin ruhunu elə anındaca hiss edib, vəziyyətə uyğun yeni yaradıcı həllər tapmalı olurduq.

Beləliklə, Zaur Qasımlının bu layihəyə peşəkar sənətkarlıqla yanaşması və Pərviz Məmmədrzayevin obrazın ruhunu yaşatmaqda məsuliyyətli bir daha sübut etdi: böyük irs həqiqətən də böyük diqqət tələb edir. Bu silsilə, həm sənətkarlığı, həm də məənəvi yükü ilə Azərbaycan kinosunun yeni, daha iddialı dövrünün başlanğıcıdır.

Hazırladı:
ARZU ƏLİYEV
XQ